

Vprašanja etike in integritete v raziskovanju na ZRC SAZU

Ugotovitve na podlagi vprašalnika
in smernice za razpravo

Pripravil Rok Benčin, 19. 11. 2020

Namen vprašalnika

Izvedeti:

- s kakšnimi etičnimi vprašanji in dilemami se srečujemo raziskovalci na ZRC SAZU?
- kakšne izkušnje z etično presojo raziskav imamo?
- potrebe in pričakovanja glede podpore za etiko in integriteto na ZRC SAZU

Namen vprašalnika ...

→ Posvetovalni proces

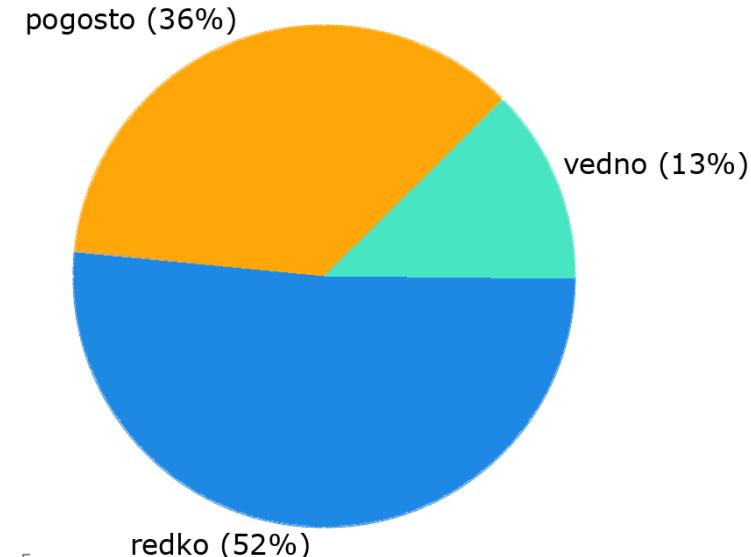
izoblikovanje smernic za razvoj politike/mehanizmov v zvezi z etiko in integriteto raziskovanja na ZRC SAZU (projekt GRACE in naprej)

+ Prva posvetovalna razprava o etiki in integriteti raziskovanja je bila 5. februarja 2020

Odziv

- Število rešenih vprašalnikov: 87
  - Nikoli se ne srečujem z etičnimi vprašanji: 23
  - Vsebinska vprašanja v zvezi z etiko: 59–64

- Kako pogosto vaše raziskave vključujejo dejavnosti s potencialnimi etičnimi vprašanji? (n = 64)

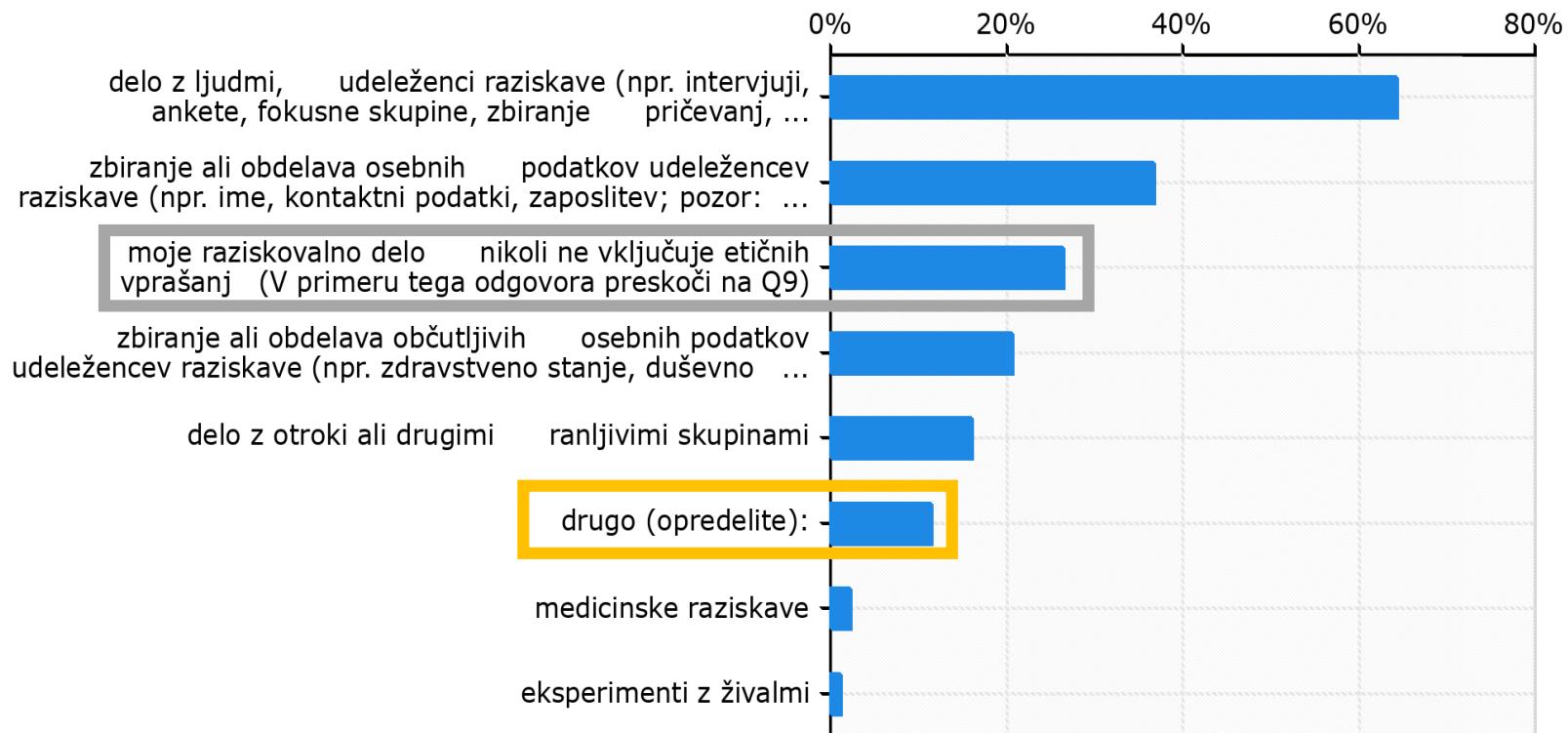

Etični vidiki in dileme

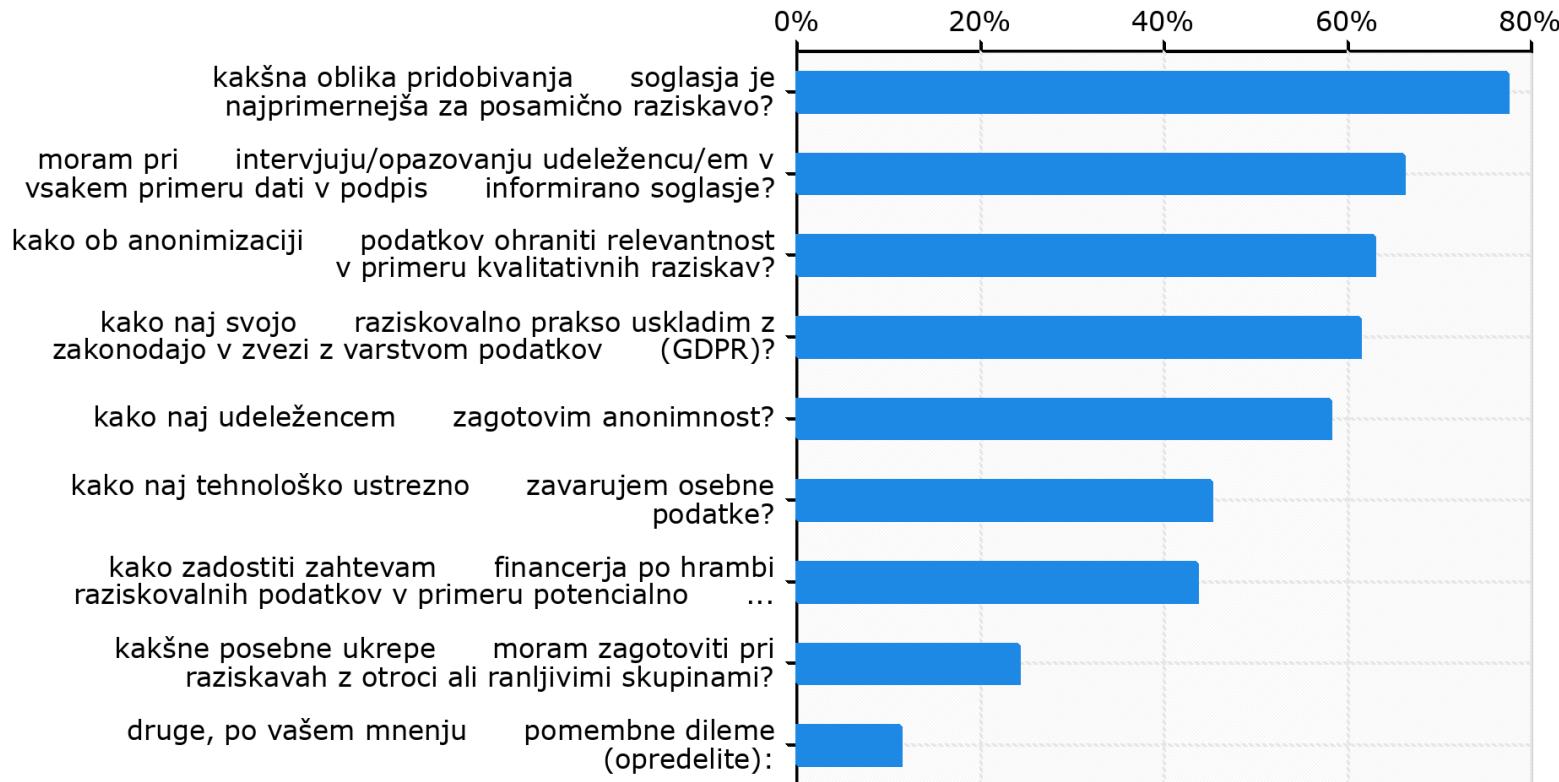
S katerimi etičnimi vidiki se srečujete pri svojih raziskavah? (n = 87)

Etična vidiki: drugo

- konfliktne situacije; kulturno občutljive teme
  - delo s človeškimi ostanki
  - delo z nevretenčarji; z rastlinami
  - neživa narava; vzorčenje kamnin v zavarovanih območjih
  - terensko delo: prečkanje privatnih zemljišč
- posebnosti posameznih ved/disciplin

Dileme, ki se tičejo etike raziskovanja (n = 62)

Etične dileme, izpostavljene na prvem posvetu o etiki in integriteti na ZRC SAZU (5. februar 2020)

- Kako uskladiti prakse arhiviranja z zahtevami GDPR?
- Informirano soglasje v družboslovju: ne-pisne oblike soglasja, opazovanje javnih dogodkov, nevmešavanje v dogajanje ipd.
- Kako in v kolikšni meri odstraniti potencialne identifikatorje (npr. pri jezikovnih korpusih, terenskih posnetkih)
- Delo z ranljivimi skupinami
- Vprašanja integritete objavljanja v založniški dejavnosti

Etične dileme: drugo

- kako hraniti človeške ostanke?
- zaščita narave ali vedoželjnost?
- ohraniti predmete v državi njihovega izvora (npr. v muzeju)
- sodelovati ali ne s svetovnimi mediji pri razkritju določenih tem ali življenja ljudi
- sprejeti ali ne financiranje uglednih inštitucij, ko njihove zahteve posegajo v samo etiko delovanja

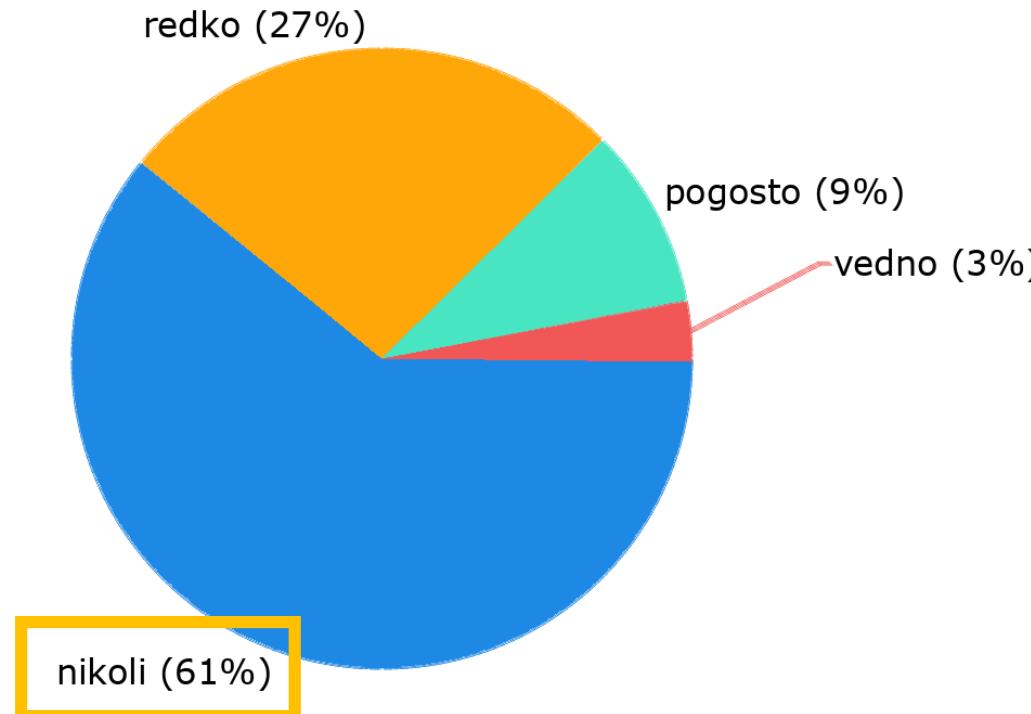

Soočenje z etičnimi dilemami in etična presoja

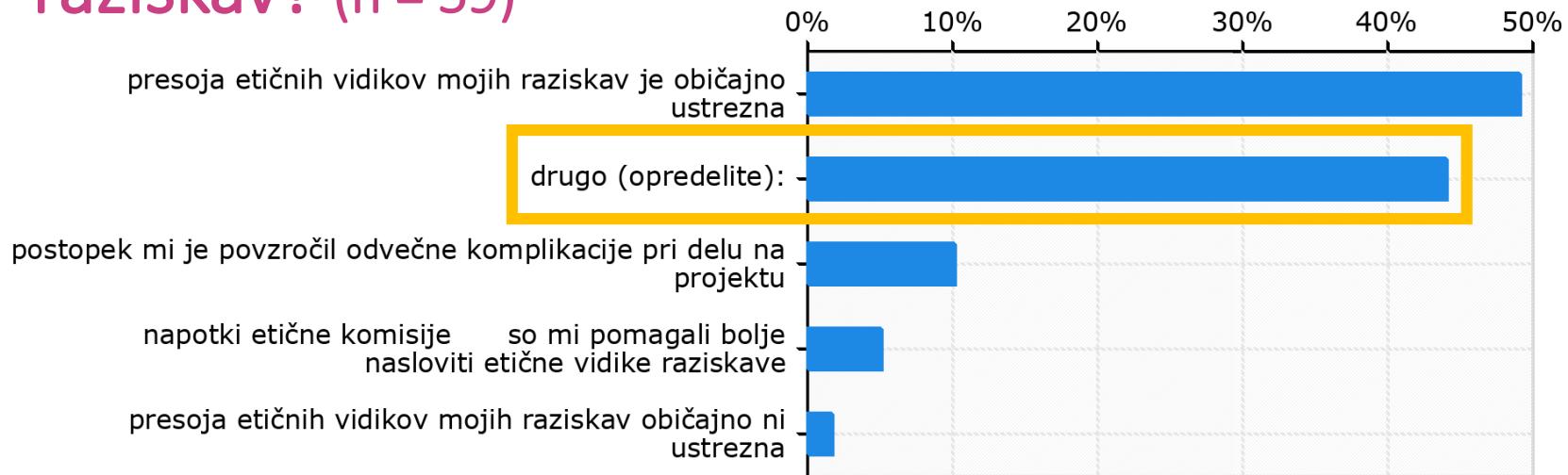
Na podlagi česa usmerjate svoje prakse, ko se soočate z etičnimi vidiki svojih raziskav? (n = 64)

Kako pogosto so vaši projektni predlogi, raziskave ali objave podvržene etični presoji? (n = 64)

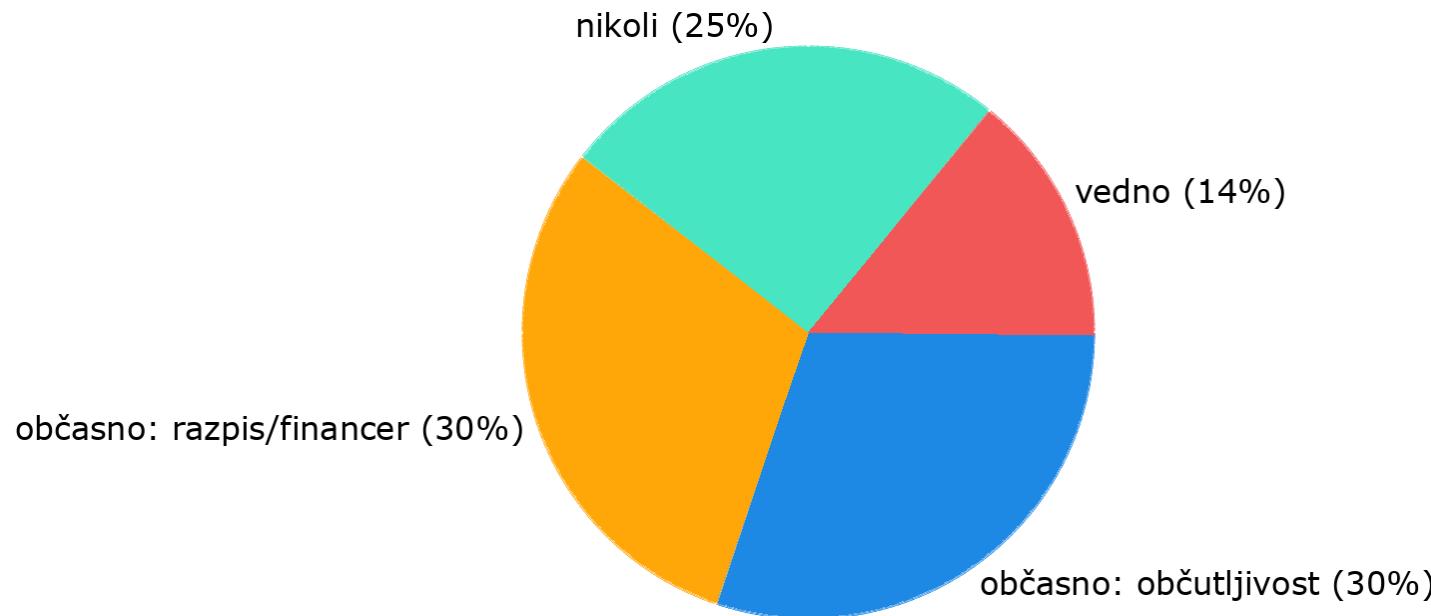

Kakšne so vaše izkušnje z etično presojo vaših raziskav? (n = 59)

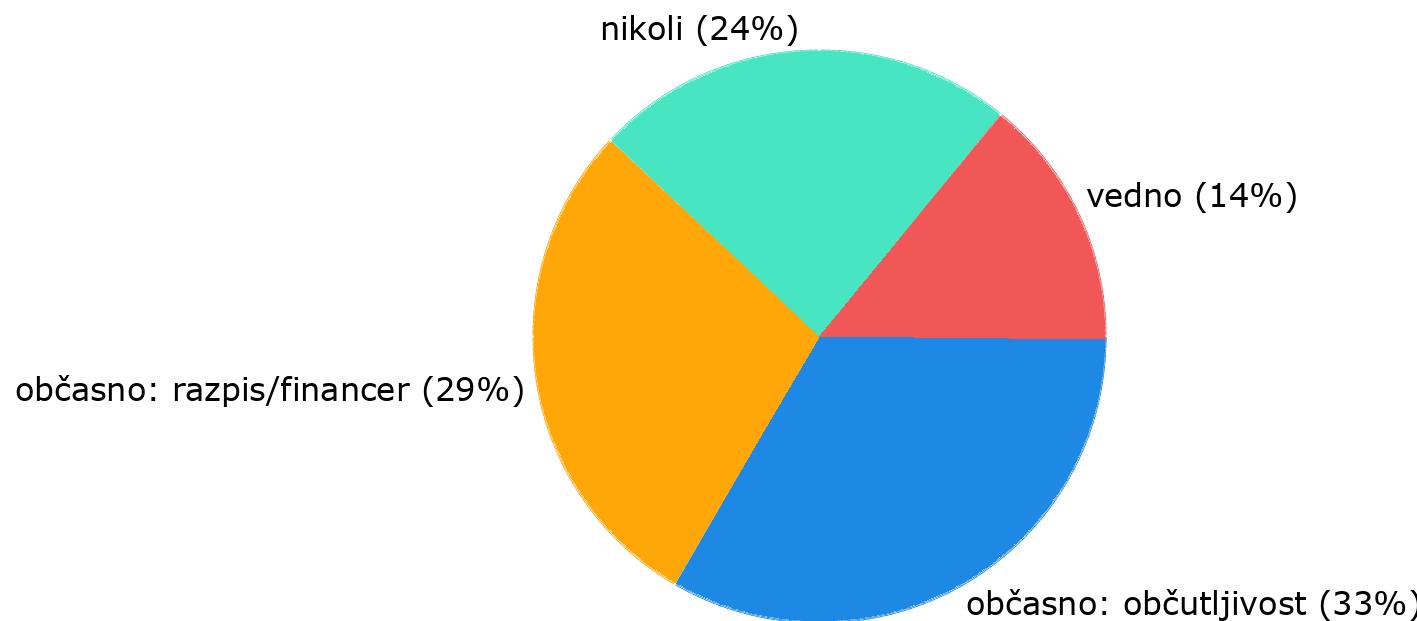

- po modelu trdih znanosti → neustrezno za družboslovje
- nepoznavanje področja → nesmiselne zahteve

Kako pogosto pri prijavi tovrstnih projektov navedete, da predlagana raziskava vključuje potencialna etična vprašanja? (n = 63)

Kako pogosto pri prijavi tovrstnih projektov *pojasnite*, kako boste naslovili etične vidike raziskave? (n = 63)

Integriteta raziskovalnega dela

Dileme, ki se tičejo integritete raziskovanja (n = 85)

Dileme, ki se tičejo integritete: drugo

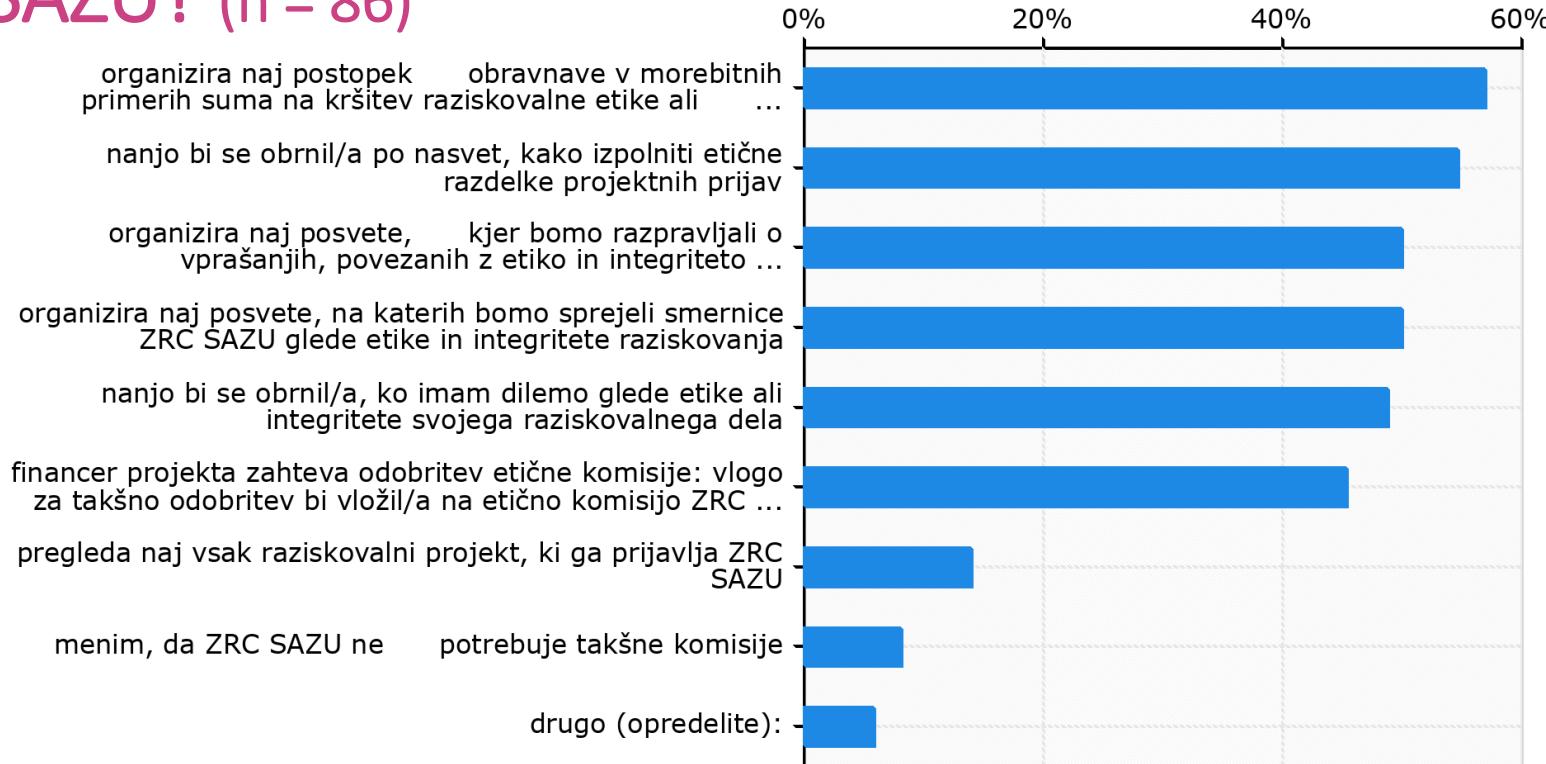
- publiciranje, ki ni v skladu s splošno sprejetimi etičnimi standardi (npr. COPE): največja težava je recenzentski postopek »med prijatelji« v slovenskih revijah
- odgovornost do stroke in metode, nepristranskost, težnja k resnici, spoštovanje ugotovitev drugih raziskujočih oseb
- drugi raziskovalci niso citirali mojih in del kolegov (tudi znotraj kolektiva ZRC SAZU)
- delo z ostalimi raziskovalci; delitev obveznosti in pravic glede pridobivanja in uporabe podatkov

Pričakovanja v zvezi s podporo etiki in integriteti na ZRC SAZU

Kakšna so vaša pričakovanja od morebitne interne komisije za etiko in integriteto raziskovanja na ZRC SAZU? (n = 86)

Pričakovanja in komentarji

Širše področje delovanja:

- etična komisija mora postaviti temelje enakopravnosti in nerasnega in nediskriminatornega razlikovanja piscev in pisk glede spola, rase in tudi vse bolj manjšinske pripadnosti znotraj akademske sfere, ki je povsem slepa za te razlike
- etika objav: odprti dostop
- pooblastila presojati tudi v etičnih konfliktih med raziskovalci

Pričakovanja in komentarji ...

Način delovanja:

- izogibajte se pretirani birokratizaciji
- prepustite vedam, da same urejajo specifične težave; ni vseobsegajočih rešitev, ki ne bi dušile raziskovalne svobode
- raziskovalna etika se mora prilagoditi etiki, ki velja v določenih družbah, kulturah in državah

Ugotovitve

- Na ZRC SAZU se srečujemo z dilemami v zvezi z etiko in integriteto raziskovanja in objavljanja (74% respondentov)
- Raziskave, ki vsebujejo etične vidike, pogosto niso podvržene etični presoji
- Manjšina meni, da ZRC SAZU etične komisije ne potrebuje (8%); ali da bi ta ocenjevala vse projekte (14%)
- 40-60% respondentov je izrazilo pričakovanje glede ostalih možnih funkcij etične komisije

Smernice za razvoj politike/ mehanizmov v zvezi z etiko in integriteto raziskav na ZRC SAZU

→ na podlagi interne razprave

Naloge / dejavnosti

- Posredovanje
  - ✓ postopek obravnavе v primerih suma kršitev raziskovalne etike ali integritete
- Presoja
  - ✓ postopek etične presoje posameznih projektov (po potrebi)
- Posvetovanje

...

Naloge / dejavnosti ...

- Posvetovanje

- ✓ podpora pri pripravi etičnih razdelkov projektnih prijav
- ✓ etični kodeks + priprava smernic glede posameznih dilem
- ✓ organizacija razprav o posameznih dilemah
- ✓ organizacija dogodkov, predavanj, izobraževanj na temo etike in integritete raziskovanja

Način delovanja

- participacija: od raziskovalcev za raziskovalce
- posebnosti posameznih področij in disciplin
- problem »birokratizacije«

Izzivi

- vzpostavitev teh mehanizmov: znanje in izkušnje
- dolgoročno delovanje: najti čas in druga sredstva
- integracija: uporaba in sodelovanje

Nadaljnji koraki

- marec 2021: osnutek *policy document* za razpravo
- oktober 2021: končna verzija
- kmalu: oblikovanje delovne skupine